

<https://doi.org/10.15407/ukrmova2020.04.050>
УДК 81'373.21: 81'373.611

С.О. ВЕРБИЧ, доктор філологічних наук, старший науковий співробітник
відділу історії української мови та ономастики,
Інститут української мови НАН України
вул. М. Грушевського, 4, м. Київ, 01001
E-mail: sviatoverb@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4671-1898>

ФОРМУВАННЯ ОЙКОНІМНОЇ СИСТЕМИ В ДАВНОЗАСЕЛЕНИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ НАЗВ ПОСЕЛЕНЬ СУЧАСНИХ ВІННИЧЧИНИ ТА ХМЕЛЬНИЧЧИНИ)

У статті зацентовано увагу на особливостях становлення ойконімікону Поділля в межах сучасних Вінницької та Хмельницької областей від часу першофіксації конкретної назви до сьогодні, проаналізовано основні структурно-дериваційні типи назв поселень цих регіонів, установлено, що характерною рисою ойконімів досліджених територій є наявність багатьох назв, утворених за архаїчними словотвірними моделями, що вказує на давній характер заселення цих теренів.

Ключові слова: *апелятив, антропонім, історія Поділля, ойконім, ойконімна система, словотвірна модель.*

Формування ойконімної системи України відбувалося протягом багатьох століть. Кожний український регіон у цьому сенсі не схожий на інші. Один, наприклад, належить до старожитніх, де люди селилися з давніх-давен, другий — має пізнішу історію заселення, в освоєнні третього відбувалися перерви. Отже, засадниче значення для формування ойконімікону певного краю мають час і спосіб його заселення. У пропонованій статті досліджуємо становлення ойконімної системи історичного Поділля в межах сучасних Вінницької та Хмельницької областей¹.

---

¹ До Поділля належить і частина Тернопільщини (східні райони), а також наддністрянські райони Чернівеччини [33: 9]. У пропонованій статті ойконімний матеріал сучасної Терно-

Як відомо, Подільська земля належить до давно освоєних людиною регіонів, історія її заселення сягає доби палеоліту. У пізніші часи (IV–III тис. до н. е.) тут перебували так звані неолітичні племена — представники високорозвинutoї трипільської землеробської культури [29: 34]. У VIII–III ст. до н. е. в межириччі Середнього Дністра і Південного Бугу мешкали іранськомовні племена скіфів [53: 57]. Проте вже з перших століть нової ери Поділля стає важливим ареалом проживання давніх слов'ян [29: 35], предків теперішніх українців. Фактично з того часу й надалі якихось тривалих чужорідних впливів на місцевих, слов'янських, мешканців не зафіксовано, що й зумовило відповідно стабільність у цьому регіоні мовно-історичних процесів, які, зрозуміло, не могли не відбитися на словникові тутешніх жителів, зокрема в такій його частині, як топонімія.

Територія сучасної Вінниччини розташована в межах Східного Поділля, на відміну від Західного, що охоплювало раніше частину Східної Галичини. У X–XII ст. східноподільські землі входили до складу Київської Русі, а з початку XIII ст. — до Галицько-Волинської держави. Із 1241 р. до 60–70-х рр. XIV ст. ці терени перебували під владою монголо-татарських ханів улусу Бату (Батия). І лише після 1362 р. ввійшли до складу Великого князівства Литовського [15: 203]. Із кінця XIV ст. на Поділлі поступово утверджується шляхетська Польща (ЕУ 6: 2136). Землі тодішньої Вінниччини повністю відходять до Польської Корони з 1569 р. До Східного Поділля на той час належало Брацлавське воєводство з головним містом Брацлавом, із 1589 р. — Вінницею (ЕУ 6: 2137). Проте вже трохи більше як за 200 років терени теперішньої Вінницької області внаслідок другого поділу Польщі в 1793 р. було приєднано до Російської імперії. У 1793–1796 рр. тут було утворено Брацлавське намісництво, а з 1797 р. Вінниччина ввійшла до складу Подільської губернії (ЕУ 1: 566).

Територія сучасної Хмельниччини розташована в межах двох історичних регіонів — Поділля (південні райони) й Волині (північні райони). Значна частина області належить до Поділля. Заселення цього краю також сягає в глибину тисячоліть, аж до кам'яного віку [10: 3]. Упродовж століть тут перебували різні народи — трипільці, фракійці, скіфи, сармати, авари, печеніги та ін. Проте, за словами історика І.С. Винокура, «зовнішні інвазії, однак, не змінили загального характеру соціально-економічного, культурного і політичного розвитку аборигенного східнослов'янського населення протягом I тисячоліття н. е.» [11: 37]. А власне ранньослов'янська історія на теренах теперішньої Хмельниччини починається з перших століть нової ери, коли тут оселилася південно-західна група східних слов'ян, що входили до антського племінного об'єднання (ІМСХ: 10–11). Пізніше тут проживали племена уличів і тиверців, які в другій половині IX століття ввійшли до складу Київської Русі.

пільської та Чернівецької областей не залучаємо до аналізу з огляду на те, що становлення ойконімікону Тернопільщини та Чернівецьчини було докладно описано в попередніх наших працях [8: 31–54; 9].

У період феодальної роздробленості на території Хмельниччини утворилося два автономні об'єднання — Пониззя і Болохівська земля, які належали до Тербовельського, з 1141 р. — до Галицького, а з 1199 р. — до Галицько-Волинського князівств. З 1241 р. до 60-х років XIV ст. землі цього краю перебували в складі Золотої Орди. З другої половини XIV ст. територія нинішньої Хмельниччини, як і Поділля в цілому, входить до Великого князівства Литовського [12: 203; 34: 150]. У 1450 р. було утворено Подільське воєводство, куди ввійшли центральні та південні райони сучасної Хмельницької області. З другої половини XVI ст. Поділля поступово переходить під владу Польщі, а впродовж 1672–1699 рр. Подільське воєводство перебувало під владою Туреччини. З кінця XVIII ст. терени теперішньої Хмельниччини ввійшли до складу Російської імперії.

Короткий огляд історії Поділля засвідчує, що становлення системи назв поселень сучасних Вінницької і Хмельницької областей сягає своїми початками принаймні давньоукраїнського періоду. На це вказує передусім специфічна словотвірна структура місцевих ойконімів і характер їхніх твірних основ. До давніх поселень цих теренів, назви яких сформувалися на українському ґрунті, належать *Бершадь*, *Браїлів*, *Брацлав*, *Вінниця*, *Копайгород*, *Тиврів* (Вінницьк. обл.); *Велика Яромирка* (первісно *Яромирка*), *Волочиськ* (первісно *Волочища*), *Жванець*, *Китайгород*, *Меджибіж*, *Смотрич* (Хмельницьк. обл.) та ін. На становленні ойконімів Вінниччини та Хмельниччини позначилися й тривалі контакти з тюркським світом. На це вказує низка назв поселень на зразок *Гальжбіївка*, *Дахталія*, *Ольчедаїв* (тепер — *Вищеольчедаїв*), *Тимар* на Вінниччині, *Татаринці* (тепер *Правдівка*), *Мукарів Татарський* (тепер *Ставище*) на Хмельниччині та ін.

Важливо відзначити інфільтрацію в соціальну структуру Подільського регіону в межах теперішньої Хмельниччини представників вірменського етносу. З історії відомо, що перші вірменські поселенці, які прийшли на Поділля, заснували поселення *Вірмени*, згодом *Великі Вірмени* (тепер *Великозалісся*) і *Малі Вірмени* (тепер *Малозалісся*). Пор. ще назву *Вірменська Слобідка* (тепер *Залісся Друге*). А вірменська колонія в Кам'янці-Подільському була вже в XII ст. (Арм.).

Окремий внесок у розвиток ойконімії історичних Вінниччини та Хмельниччини зробили російські старовіри, які з'явилися на Поділлі на рубежі XVII–XVIII ст., тікаючи з тодішньої Московії від релігійних переслідувань. За свідченнями істориків, у Подільському регіоні старовіри оселилися в більш як 30 населених пунктах [38: 3, 7].

На території Вінниччини зафіксовано молдавські назви, пор., наприклад, *Джугастра*, *Кетроси* (тепер *Довжок* Ямпільськ. р-ну), *Флеменда* (тепер *Оксанівка* Ямпільськ. р-ну), що цілком умотивовано, адже Вінницька область межує з Молдовою. Про переселенців із Волощини свідчить ойконім *Волоське* (тепер *Міжгір'я*) на Хмельниччині.

У межах Вінницької області відзначено також ойконім, пов'язаний із голландськими переселенцями. Ідеться, зокрема, про назву с. *Голендри* в Калинівському р-ні, в основі якої — сполонізований етнонім *голендри*

(*Holendry*) < *Holländer* — первісно вихідці з Фризії (Голландії), які в XVI ст. оселилися в Польщі, тікаючи з батьківщини від релігійного переслідування. Їм давали землю за чиншову оплату. Пізніше, до речі, так стали називати й інші поселення на чиншовій оплаті, які вже закладали поляки (SG III: 99).

На ойконімній системі Вінницької та Хмельницької областей, що формувалася впродовж тривалого періоду, негативно позначилися процеси, пов'язані з перейменуванням низки назв поселень переважно після 1946 р. й у 60-х рр. XX ст. згідно з ідеологічними засадами тодішньої комуністичної влади. Унаслідок такого адміністративного втручання зникло багато історичних ойконімів, а натомість з'явилися штучні утворення на зразок *Агрономічне* (колишнє *Вишня*), *Веселівка* (колишнє *Кривий Ташлик*), *Дружня* (колишнє *Овечаче*) на території Вінниччини; *Абрикосівка* (колишнє *Безносківці*), *Жовтневе* (колишнє *Ворошилівка*; тепер *Лісове*), *Радянське* (колишнє *Янчинці*; тепер *Іванківці*) у межах Хмельниччини. На жаль, більшість таких псевдоісторичних назв зберігалася на зазначених теренах до недавнього часу. Лише після 2015 р., з набуттям чинності Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», багатьом поселенням повернуто їхні історичні назви.

Попередній огляд історії Вінниччини й Хмельниччини, а також особливостей заселення цих теренів мав на меті проілюструвати передусім давність їх заселення й полікультурний характер. Наочне підтвердження цього факту — представленість у їхньому оніміконі, крім незначного відсотка назв з іншомовними етимонами, архаїчних слов'янських словотвірних моделей ойконімів: 1) первинні відапелятивні назви (напр.: *Вулига* (*Велика* і *Мала Вулига*), *Сідава* на території Вінниччини; *Бучая*, *Сокіл*, *Субіч* на території Хмельниччини; 2) ойконіми з формантами *-ьн-*, *-ець*, *-иця*, апелятивне значення основ яких характеризувало різні топографічні риси навколишньої місцевості (напр.: *Вінниця*, *Городниця*, *Очеретня*, *Рокитня* (тепер *Погребище*) на території Вінниччини; *Вільховець* (тепер *Вільхівці*), *Грузовиця* (тепер *Грузевиця*), *Кремінна*, *Лисець* на території Хмельниччини); 3) так звані назви-орієнтири — утворення із суфіксом збірності *-ье* (напр.: *Залися*, *Заріччя* на території Вінниччини; *Меджибіж* < *Меджибожсьє*, *Поріччя* (*Нове* і *Старе Поріччя*) на території Хмельниччини); 4) давні топографічні композити (напр.: *Китайгород*, *Копайгород* на Вінниччині; *Китайгород* на Хмельниччині); 5) деривати з індивідуально-присвійним суфіксом **-ь* (напр.: *Брацлав*, *Гнів'ань*, *Любеч* (тепер *Івча*) на території Вінниччини; *Доброгоща* (тепер *Доброгорща*), *Кормильче*, *Скипче*, **Яромір* (*Велика* і *Мала Яромірка*) на території Хмельниччини); 6) посесиви із суфіксами *-ів* (*-ев-*, *-ов-*), *-ин* (напр.: *Вонячин* (тепер *Городище*), *Козятин* (село), *Копистирин*, *Лип'ятин*, *Маянів*, *Мізяків*, *Немирів*, *Чурилів* (тепер *Джурин*) на території Вінниччини; *Гусятин*, *Копистин*, *Летичів*, *Отроків*, *Черленів* (тепер *Чернелівка*) на території Хмельниччини); 7) множинні утворення від патронімів на *-ич* (напр.:

Голосковичі (тепер *Голосків*), *Малиничі*, *Немиричі* (тепер *Немиринці* Городоцьк. р-ну) на території Хмельниччини); 8) утворення із суфіксом **-ині > -иня* (*Нігиня* (тепер *Нігин*) на території Хмельниччини); 9) деривати від групових назв на *-ани / -яни* (напр.: *Нагоряни* на території Вінниччини; *Загоряни*, *Ставчани* на території Хмельниччини).

Перелік словотвірних моделей, представлених в ойконіміконі Вінниччини й подільської частини Хмельниччини, не обмежений наведеними структурними типами. Тут наявні й інші назви, наприклад із формантами *-ів-к-а*, *-ів-ц(і)*, *-ин-ц(і)* тощо. Схарактеризуємо кожний із зазначених структурних типів ойконімів Вінниччини й Хмельниччини, починаючи з найдавніших утворень.

1. До найдавніших топонімів, зокрема власних назв поселень, належать відапелятивні утворення [45: 57]. Значення їхніх основ мотивоване особливостями місцевого тополандшафту, що насамперед упалили у вічі першопоселенцям. Для частини цих назв зафіксовано їхні апелятивні відповідники, що чітко вказують на мотивацію доонімної семантики таких ойконімів, як-от *Балки* (Барськ. р-н Вінницьк. обл.) < *бálка* ‘яр’, ‘глибокий урвистий яр’ (Мар.: 214). Це поселення розташоване на березі р. Рів (ІМСВнц.: 134); *Майдан* (Летичівськ. р-н Хмельницьк. обл.) < *майдán* ‘площа, рівнина; лісова галявина; підвищення; відкрита місцевість; місце виробництва дьогтю, деревного вугілля, поташу в лісі’ (ЕСУМ 3: 361). Інші ойконіми цієї моделі в процесі своєї еволюції втратили зв’язок із апелятивною лексикою (вона майже не відбита в сучасних загальнономовному та діалектному словниках). Це свідчить відповідно про їхню архаїку. До таких назв поселень у досліджуваному регіоні належать, зокрема, *Бучая* на Хмельниччині, *Вулига* (*Велика* і *Мала Вулига*) на Вінниччині.

Бучая (Новоушицьк. р-н). Поселення з такою назвою відоме з кінця XV ст.: *Висцоуа*, 1493 р. [39: 85]. Упродовж наступних періодів ця назва закріпилася саме у формі *Бучая*: 1530, 1542 рр. — *Висцауа* (Ždz. VIII: 164), 1604 р. — *Висцаја* (Крик. 2011: 207), 1703 р. — *Висцаја* (АЮЗР II/3: 540), 1885 р. — *Бучая* (Волости: 280), 1946 р. — *Бучая* (на той час Староушицьк. р-н; АТП 1947: 247). Цей ойконім уже привертав увагу дослідників. Його пов’язували з народним географічним терміном *буча*, *бучало* ‘вир, глибока яма на дні річки’ або з антропонімом *Буча* [39: 85–86]. Обидва пояснення не враховують структури ойконіма *Бучая*. Найімовірніше, це результат онімізації (можливо, через посередництво ідентичного мікротопоніма) географічного апелятива **бучай / *бучая* ‘яма, вибита водою’ (пор. блр. діал. **бучай*, *бучаё* ‘яма, вибита водою, западина’; ЭСБМ 1: 428) — дериват із суфіксом *-ай* від *бучати* ‘шуміти, ревіти’ (ЭССЯ 3: 74). Як відомо, за допомогою цього форманта утворювалися віддієслівні іменники [32: 53].

Вулига (Тиврівськ. р-н). На території Вінницької області відзначено два ойконіми зі стрижневим складником *Вулига* — *Велика Вулига* і *Мала Вулига*. Історичні джерела фіксують назву *Велика Улига* (*Улига*) з початку

XVII ст.: *Улуґа*, 1603 р. (Крик. 2008: 261), а *Мала Вулиґа (Улижґа)* — з другої половини XVIII ст.: *Улуґґа*, 1768 р. (Крик. 2012: 394). Із наведених форм — *Улиґа* і *Улижґа* — зрозуміло, що первинною є саме *Улиґа (Улижґа)* < *Улиґа* + *-к-а*). Ойконім *Улиґа* пов'язаний із суміжним гідронімом *Вулиґа (Улиґа)*: поселення розташоване на березі р. *Улижґа* (СГУ: 589), первісно *Улиґа*: на реке *Улызе*, 1589 р. (Докум. БВ: 385). На нашу думку, онім *Улиґа* постав із *Улиґа, відбивши у своїй структурі діалектне ствердіння *л' > л* перед *i < o*. Пор., наприклад, укр. діал. *ублиґ* 'необроблене поле' (Данил.: 97) < *убліґ* < *обліґ* < *облог*. Очевидно, в основі цієї назви треба вбачати апелятив *уліґ / *уліґа й аналізувати його в колі таких споріднених лексем, як *обліґ* 'переліґ; скошене або зжате поле', *поліґ* 'низьке місце біля річки; покіс', *проліґ* 'гірська долина' (ЕСУМ 3: 213) < *облогґ* < псл. *oblogъ (ЭССЯ 28: 18), *полоґ* < *pologъ, *пролог* < *prologъ. Апелятиви *уліґ / *уліґа розвинулися з первинних *улог* / *улога*, пор. укр. *улоґа* 'западина, заглибина' (ЕСУМ 3: 213). Фонетична будова назви *Улиґа (закономірною була б форма *Улога* з огляду на чергування *o > i*) зазнала, напевно, аналогічного впливу спільнокореневих лексем на зразок *обліґ*, *поліґ*, у яких кореневий голосний перебуває в закритому складі. Етимологію географічних апелятивів *уліґ, *улога* з'ясовуємо в гнізді лексики дієслова псл. **legt'i* (ЭССЯ 15: 249). Для лексеми *уліґ < *улог* реконструйовано праформу *qlogъ (Bezlej: 363) — дериват із префіксом *q-* (указував на розміщення поряд із чимось; ЕСУМ 6: 10) від дієслова **vъlegt'i*. З огляду на паралелізм префіксальних форм чол. і жін. роду від тієї самої основи *-лог-* (пор. *обліґ* і *облога* < псл. *oblogъ і *obloga; ЭССЯ 28: 17–18) можна припускати функціонування паралельних лексем *улог* і *улога* (див. вище) < *qlogъ / *qloga.

2. Назви, у структурі яких наявні суфікси *-н-*, *-ець*, *-иця*, також можна вважати топографічними з погляду семантики їхніх твірних основ, оскільки значна частина з них виникла способом онімізації апелятивів на позначення характерних ознак довколишньої місцевості.

Ойконіми із суфіксом *-н-* постали способом онімізації відповідних відносних прикметників, значення яких характеризувало особливості місцевого тополандшафту, наприклад: назва с. *Очеретня* (Погребищенськ. р-н Вінницьк. обл.) — первісно *Очеретна* < *очеретний (-а)* зі значенням 'місцевість, поросла очеретом': село розташоване біля верхів'я струмка Нападівка (Похил.: 248).

Щодо назв поселень із суфіксами *-ець*, *-иця*, то їх можна трактувати або як деривати онімного рівня: у цьому разі вони похідні (утворені суфіксальним способом) від якогось твірного топоніма (пор., наприклад, назву с. *Дубровиця* (тепер *Барок* Барськ. р-ну Вінницьк. обл.) < топоніма *Дуброва*; згідно з історичними джерелами, на місці села було містечко *Дуброва*, зруйноване під час українсько-польської війни 1648–1657 рр.; SG I: 108) чи перенесені із суміжного топооб'єкта з такою ж назвою (пор., наприклад, назву с. *Баговиця*. Це відгідронімний ойконім, адже село розташоване на березі р. *Баговиця*, пр. Дністра; ІМСХ: 166), або як

утворення, що виникли лексико-семантичним способом від географічного апелятива із суфіксами *-ець*, *-иця* (пор., наприклад: с. *Вільховець* (тепер *Вільхівці* Чемеровецьк. р-ну Хмельницьк. обл.) < *ольховець* > *вільховець ‘зарості вільхи’, пор. ще типологічно споріднені ойконіми *Грабовець*, *Дубовець* ~ *dqboвьсь, *grabovьсь [49: 76, 99]). З погляду семантики топонімооснови серед ойконімів на *-ець*, *-иця* переважають назви, що характеризують різноманітні географічні прикмети навколишньої місцевості, зокрема й на території Поділля.

Городниця (Немирівськ. р-н Вінницьк. обл.). Цей ойконім історичні джерела фіксують із першої половини XVII ст.: *Horodnica*, 1629 р. (Ždz. IX: 133). В основі назви — апелятив *городниця* ‘частина стіни гóрода’ [41: 60–61] < *городний* < *гóрод* ‘обгороджене місто’ (ЕСУМ 1: 570). Ойконімні паралелі відзначені на Житомирщині, Івано-Франківщині, Тернопільщині та Черкащині (АТУ 2012: 468).

Кам’янець (тепер м. Кам’янець-Подільський Хмельницьк. обл.). Первісна назва цього поселення — *Кам’янець*. Саме так її відзначають давні пам’ятки: *Каменьць*, 1210 р. (ЕСЛГНПР: 66). Це лексико-семантичний дериват від апелятива *кам’янець* зі значенням ‘кам’яне укріплення’ (ІМСХм.: 297–298) або ‘місто, оточене стрімкими скелями берегів Смотричу’ [12: 83]. Пізніша назва *Кам’янець-Подільський* містить означувальний компонент *Подільський* < *подільський* < хороніма *Поділля*.

Кремінна (Городоцьк. р-н Хмельницьк. обл.). Ойконім відомий із другої половини XVI ст.: *Krzemienna*, 1565 р. (Ždz. VIII: 192, 266). Назва мотивована апелятивом *кременний* (*-a*) > *кремінний* (*-a*) < псл. *kremьnъjь (ЕССЯ 12: 117). Щодо мотивації семантики топонімооснови пор. споріднене укр. *кремінка* ‘кремнезем’ (ЕСУМ 3: 83). Поселення оточене невисокими горами Товтровою кряжу [48: 15].

Рокитня (тепер м. *Погребище* Вінницьк. обл.). Історичні джерела фіксують назву цього села з XII ст. [*Рокитня*] (ІМСВнц.: 518), 1148 р. (ММУВнц.: 227). Відомо, що воно було зруйноване під час монголо-татарського нашествия в XIII ст. На його руїнах постало нове поселення *Погребище*. Колишня назва *Рокитня* < *Рокитна* < апелятива *рокитний* (*-a*) ‘стосовний до рокит(и)’ < псл. **orkyтьnъ(jь)* (ЕССЯ 32: 177).

3. Про архаїку назв поселень, у складі яких виокремлюємо давній суфікс збірності *-ье*, як-от *Залисся*, *Залужжя*, *Поріччя* та ін., свідчать відповідні народні географічні терміни, поширені в різних слов’янських регіонах, наприклад: укр. *заріччя* ‘долина за потоком’, блр. *зарэчча* ‘простір за річкою’, пол. *zarzecze* ‘земля, місцевість по той бік річки’, слвц. *záriečie* ‘т. с.’; укр. *загір’я* ‘місце за горою’, блр. *загор’е* ‘місце біля гори’, рос. *загорье* ‘місце за горами’, хорв., слвн. *zagorje*, чес. *záhoří*, слвц. *záhorie* ‘т. с.’ [49: 324, 326]. Ойконіми із цим формантом можна кваліфікувати як такі, що постали способом онімізації ідентичних апелятивів із топографічною семантикою, або ж на основі перенесення за суміжністю відповідних мікротопонімів. Низку таких назв ілюструють ойконімікони сучасних Вінниччини та Хмельниччини. Наприклад:

Залісся (Крижопільськ. р-н Вінницьк. обл.). Цей ойконім відомий із кінця XVI ст.: *Zalesia*, 1594 р. (Їdz. X: 390). Назва мотивована географічним терміном *залісся* ‘місцевість за лісом’ (Лич.: 111).

Поріччя (тепер *Старе Поріччя* Городоцьк. р-ну Хмельницьк. обл.). Найраніша історична фіксація цього ойконіма датована другою половиною XVII ст.: *Porzeczce* alias *Mliczkowce*, 1678 р. (Крик. 2015: 159). Первісна назва поселення *Поріччя* < географічного терміна *поріччя* ‘місцевість над річкою’ (ЕСУМ 5: 95). Село розташоване на двох горах, посеред яких протікає р. Тростянка (ІМСХ: 98). Пізніша назва *Старе Поріччя* ускладнена означувальним компонентом *Старе* < *старій* (-е) із розрізнювальним значенням щодо ойконіма *Нове Поріччя* в тому ж р-ні.

4. До давніх словотвірних моделей східнослов'янських ойконімів дослідники відносять двохосновні назви [36: 52]. Хронологія цих утворень сягає праслов'янських, а то й раніших часів [56: 191–194]. Складники таких назв поєднані або сполучним голосним, або без нього. Внутрішню форму ойконімів-комполітів визначала семантика їхніх компонентів. У досліджуваному регіоні представлені двохосновні ойконіми, складники яких поєднані без сполучного голосного: *Китайгород*, *Копайгород* на Вінниччині, *Китайгород* на Хмельниччині.

Китайгород (Кам'янець-Подільськ. р-н Хмельницьк. обл.). Доступні історичні джерела фіксують цей ойконім із 1599 р.: *Kitajgrad seu Nowe Miasto* (Крик. 2011: 215). М.М. Торчинський і Н.М. Торчинська пов'язують назву *Китайгород* зі словами *кита* ‘плетениця’ і *город* ‘місто’, зазначаючи, що колись так називали поселення, які мали укріплення — спочатку з лози, а потім обмуровані [39: 227]. Таке пояснення, на нашу думку, не зовсім точне, адже перший компонент ойконіма — *Китай-*, а не *Кита-*. З огляду на це в основі аналізованого ойконіма доцільно вбачати перший складник *китай* ‘фортеця, укріплення; плетениця, набита земля’ [18: 58] < псл. *kytajь (ЕССЯ 13: 280). З історії відомо, що син польського магната А. Потоцького Станіслав спорудив тут на горі замок, оточивши його стінами й валом (ІМСХ: 190). Напевно, саме із цього часу поряд із старою назвою *Китайгород* стали вживати паралельну *Nowe Miasto* (*Нове місто*). На території України такі ойконіми непоодинокі. Крім *Китайгорода* на Вінниччині (Іллінецьк. р-н), пор. ще назву урочища *Китайгород* (с. Ягнятин Ружинськ. р-ну Житомирськ. обл.), місто *Китай-город* (тепер с. Насташка Рокитнянськ. р-ну Київськ. обл.), *Китайгородь* (потім х. Китайгори Новосанджарськ. р-ну Полтавськ. обл.) [18: 58] та деякі інші — на Дніпропетровщині й Кіровоградщині, імовірно, пізніші, зважаючи на ареал.

Копайгород (Барськ. р-н Вінницьк. обл.). Ойконім у такій формі відомий із другої пол. XVI ст. [13: 190]. Це складна (за будовою) назва, перший компонент якої *копай-* < *копати*, а другий — *город* ‘укріплене частоколом (обнесене огорожею) місто’ (ЕСУМ 1: 570–571). На підтвердження запропонованої версії вказує місцева топографія: місто було оточене великими оборонними валами (Труды: 723). З огляду на викладене малоімовірне пояснення першого компонента ойконіма *Копай-* у зв'язку

з антропонімом *Konaj* [17: 118]. Р.М. Козлова для назви *Konajgorod* реконструює псл. архетип **Korajьgordь* [21: 40].

5. Основну групу назв поселень загалом і на Поділлі зокрема становлять ойконіми, пов'язані з іменами своїх засновників або власників. На належність таких поселень певній особі вказують форманти **-jь*, *-iv-* (*-ев-* / *-ев-*, *-ов-*), *-ин*. Хронологічно найдавнішими утвореннями із зазначеного словотвірного ряду дослідники слушно вважають назви з індивідуально-присвійним суфіксом **-jь*. Це загальнослов'янська модель, початок формування якої сягає ще праслов'янського періоду (перша половина I тис. н. е. [2: 14; 55: 204]). Вона була продуктивною до XIII–XIV ст. [7: 35; 37: 390]. Такі ойконіми непоодинокі й у досліджуваному регіоні. Деякі з них проаналізуємо докладніше.

Гнівань (Тиврівськ. р-н Вінницьк. обл.). Найраніші письмові згадки про цей ойконім сягають другої пол. XIV ст. (Вітков.: 27). Походження назви *Гнівань* неодноразово цікавило дослідників. Так, Д.В. Малаков заперечував її зв'язок із співзвучним укр. апелятивом *гнив* [25: 55] через структурно-семантичні причини. В.В. Лучик припускав еволюцію вказаного ойконіма з псл. **gněvanь* 'гниле місце' (пор. д.-рус., ц.-слов. *gněvь* 'гниль' [24: 156]). На нашу думку, назва *Гнівань* — утворення з архаїчним індивідуально-присвійним суфіксом **-jь* від антропоніма **Гнѣвань*. На підтвердження такого тлумачення вказують, зокрема, антропонімічні відповідники в різних слов'янських мовах: ст.-болг. *Gnevan*, XIII–XIV ст. (Заим.: 65), ст.-пол. *Gniewan*, 1125 р. (Rymut I: 244).

Доброгорща (Хмельницьк. р-н Хмельницьк. обл.). Первісна назва поселення — *Доброгоща* (починаючи із XVI ст. [39: 165]). Таку форму ойконіма зберігав до першої половини XIX ст. [39: 165]. З погляду словотвору *Доброгоща* — утворення з індивідуально-присвійним суфіксом **-jь* від давнього антропоніма *Доброгость* (з паралелями в різних слов'янських мовах), в основі якого — псл. **dobrogostь* (ЭССЯ 5: 42).

Кормильча (Чемеровецьк. р-н Хмельницьк. обл.). Уперше назву цього поселення згадано в 1402 р. як *Cormelicze* (Михайл. 2003: 220). В основі ойконіма М.М. Торчинський і Н.М. Торчинська вбачають антропонім *Кормило* [39: 242]. Однак від антропоніма *Кормило* утворився б ойконім **Кормилів*. *Кормильче* — дериват з індивідуально-присвійним суфіксом **-jь* від антропоніма *Кормилець*, пор. укр. прізвище *Кормилець* (Редьк. 1: 511) < псл. **kьrmidльсь* I або **kьrmidльсь* II (ЭССЯ 13: 224).

Любеч (тепер *Івча* Літинськ. р-ну Вінницьк. обл.). Ойконім відомий із кінця XIV ст. як *Любеш* [43: 158]. Сучасна назва *Івча* закріпилася за цим поселенням пізніше — з кінця XV ст.: *Jowcze et Unnykowce*, 1493 р. (АЮЗР VIII/2: 342). За переказами, на місці села колись було містечко *Любеч* (Труды: 596) (це підтверджує також фіксація 1648 р.: *Lubecz*; ГКУ: 205). Свого часу польський топоніміст С. Роспонд ідентичну назву поселення на Чернігівщині *Любеч* (відоме з IX ст. [30: 105–106]) виводив від **Ljub-ьk-jь* (див. [30: 106]). Однак, як слушно відзначив Р. Мароєвич, гіпокористичні імена із суфіксальним *-k-* не утворювали в слов'янських

мовах посесивів із суфіксом *-jь. Цей формант приєднувався до гіпокористиків із суфіксом -ьсь [27: 79]. Отже, ойконім *Любеч* (первісно, напевно, *Любечь городъ) — утворення з індивідуально-присвійним суфіксом *-jь від антропоніма *Любець*, який має аналоги в різних слов'янських регіонах: серб. *Љубци*, хорв. *Ljubac*, слвн. *Ljubec*, пол. *Lubiec* [51: 281]. Форма *Любеш* фонетично вторинна щодо *Любеч*.

6. Як уже було зазначено, суфікси -ів (-ев / -ев, -ов), -ин також виражали присвійність. За словами В.Л. Васильєва, ці засоби посесивності сформувалися в останній фазі праслов'янської мови, коли почали виокремлюватися предки-діалекти сучасних слов'янських мов. Поступово впродовж XI–XIV ст. дериваційну модель ойконімів із суфіксом *-jь замінюють утворення з присвійними суфіксами -ев / -ов, -ин [7: 35, 169]. Суфікс -ів (-ев / -ев, -ов) приєднувався до імен із основами на приголосний, а суфікс -ин — до антропонімів із фіналлю -а. У межах Вінниччини та Хмельниччини такі назви поселень становлять чималу структурну групу. Особливий інтерес для дослідника викликають ті ойконіми, основи яких мотивовані давніми слов'янськими іменами. Наприклад:

Гусятин (Чемеровецьк. р-н Хмельницьк. обл.). Назва поселення відома з першої половини XVI ст.: *Усятинъ*, 1530 р. (АЮЗР II/7: 62), далі *Husziathin*, 1562 р. (АЮЗР II/7: 199). М.Л. Худаш, М.М. Торчинський і Н.М. Торчинська пов'язують назву *Гусятин* з антропонімом *Гусята [39: 153; 40: 94]. Цю думку поділяє і В.В. Лучик, зауважуючи, що зазначений ойконім може походити також і від імені *Усята [24: 171]. Щодо імені *Гусята, то в доступних слов'янських антропоніміконах не вдалося відшукати його підтвердження. Натомість засвідчене споріднене ім'я ст.-пол. *Gąsia*, 1335 р. (Rymut I: 230). Аналізоване *Гусята належить до структурного ряду утворень із суфіксом -ят-, які означали первісно дітей, нащадків особи, ім'я якої відображене в основі слова [14: 165].

Копистин (Хмельницьк. р-н Хмельницьк. обл.). Найраніші писемні фіксації датують цю назву першою половиною XV ст. — *Kopystyn* (Pułaski: 8). Ойконім *Копистин* — дериват із присвійним суфіксом -ин від антропоніма *Кописта* [39: 239], пор. пол. відповідник *Kopysta* (Rymut I: 437). Очевидно, твірне особове ім'я *Кописта* треба етимологізувати в колі лексики гнізда псл. *kopystь / *kopystьka (ЕССЯ 11: 34–35).

Лип'ятин (Хмельницьк. р-н Вінницьк. обл.). Ойконім відомий із 1565 р. — *Lipathin* (АЮЗР VII/2: 165). Назва *Лип'ятин* — дериват із присвійним суфіксом -ин від староукраїнського антропоніма *Лип'ята* (1392 р. — *Липата*; ССУМ 1: 546). П.П. Чучка виводив це давнє українське ім'я від твірного *Липа*, оформленого суфіксом -ята [47: 219]. Можливо, проте, що ім'я *Лип'ята* постало безпосередньо на основі псл. *lipęte (ЕССЯ 15: 121). Щодо споріднених назв пор. ст.-рос. *Липятины* (1370 р.) — антропонім, рос. *Липятино* — назва села в кол. Коломенському пов. (ЕССЯ 15: 121), пол. *Lipięta* — антропонім (Rymut II: 22).

Немирів (місто у Вінницьк. обл.). Ойконім засвідчений в історичних джерелах із першої половини XIV ст. (SG VII: 91), пор. ще інші фіксації:

1507 р. — *Немир* (LM №7: 90), 1582 р. — з *Немирова* (Докум. БВ: 309). Назва *Немирів* — утворення з присвійним суфіксом *-ів* (< *-ов*) від антропоніма *Немир* (< псл. *Nemirъ [50: 94]): так називали власника цих земель, який успадкував їх від Ф. Коріятовича в 1388 р. [26: 6].

7. До давніх ойконімів, свідків раннього заселення слов'янською людиною певної території [2: 11], належать назви з формантом *-ич-і*. Дослідники стверджують, що виникнення назв поселень цієї моделі припадає на час племінного життя слов'ян [6: 319; 23: 142]. З погляду структури ойконіми на *-ич-і* — це множинні форми від патронімів на *-ич*, на що звертав увагу польський ономаст К. Римут [35: 75]. У досліджуваному регіоні такі ойконіми відзначені лише на Хмельниччині (див. вище). Зауважимо, що з погляду генези назви з формантом *-ич-і* давніші порівняно з ойконімами на *-ов-ич-і* [54: 9], які постали внаслідок перерозкладу основи антропонімів із суфіксом *-ов-*, ускладнених патронімним суфіксом *-ич*.

Голосковичі (тепер *Голосків* Кам'янець-Подільськ. р-ну Хмельницьк. обл.). Цей ойконім відомий із початку XV ст.: *Hloskowicze*, 1402 р. (Михайл. 2003: 220). Первісна назва *Голосковичі* (форма *Hloskowicze* відбиває польське неповноголосся) — форма множини від патроніма *Голоскович (< *Голосков* < *Голоско* / *Голосок*, пор. укр. прізвища *Голосок* і *Голоско*; Редьк. 1: 225), пор. ще споріднене укр. прізвище *Голоскевич* (Редьк. 1: 225). Щодо паралелей пор. ойконім *Голосковичі* (*Holoskowice*, варіантна назва *Holoskowce*) в колишньому Брідському пов. на Львівщині (SG III: 107). Пізніша назва *Голосков* > *Голосків* постала внаслідок трансформації структури первинного ойконіма *Голосковичі*.

Немиричі (тепер *Немиринці* Городоцьк. р-ну Хмельницьк. обл.). Перша письмова згадка про назву цього поселення, наскільки вдалося простежити, сягає другої половини XVI ст.: *Niemierzicze*, 1565 р. [39: 329]. Ойконім зводили безпосередньо до особової назви *Немира* [4: 216; 39: 329]. Однак від антропоніма *Немира* органічним був би ойконім *Немирин*. З огляду на те що первісна назва поселення, як свідчить найраніша письмова фіксація, *Немиричі* (пол. *Niemierzicze* > *Немиричі*; пор. ст.-пол. *Niemir*, 1136 р. і *Niemier*, 1410 р.; Румут II: 152), її треба кваліфікувати інакше — як форму множини від патроніма *Немирич*, пор. укр. прізвище *Немирич* (Редьк. 2: 734). З історичних джерел відомо, що це село належало волинським магнатам *Немирам* [44 II: 135]. Пізніша назва *Немиринці* вторинна, виникла під впливом словотвірної моделі ойконімів із формантом *-ин-ц-і*.

8. До архаїчних дериваційних моделей ойконімів дослідники відносять також назви із суфіксом *-*ині*, які пізніше зазнали впливу назв на *-'а*, внаслідок чого *-*ині* > *-иня* [2: 12; 52: 186]. Ф. Безлай зазначав, що в топонімії такі форми збереглися як посесивні утворення [2: 12]. В ойконіміконі Поділля зафіксовано лише один ойконім такого структурного типу.

Нігиня (тепер *Нігин* Кам'янець-Подільськ. р-ну Хмельницьк. обл.). В історичних джерелах цю назву відзначено з кінця XV ст.: *Nychunya*, 1498 р. (АЮЗР VIII/1: 28). Така форма за ойконімом зберігалася до XIX ст.: *Nychunya*, 1530, 1542 рр. (Żdz. VIII: 163), *Nihinia*, 1566 р. (Żdz. VIII: 198), *Nihynia*,

1650 р. (Крик. 2011: 246), *W Nihynie*, 1765 р. (АЮЗР V/2(1): 117), *Нѣино*, 1863 р. (ОАНС: 282), *Нѣинь*, 1885 р. (Волости: 259). В основі назви М.М. Торчинський і Н.М. Торчинська вбачають ім'я *Нега* [39: 332], точніше укр. форму *Ніга*, пор. ще ст.-пол. *Niega*, 1447 р. (Rumut II: 151). Пізніша форма *Нігин* зазнала впливу утворень із посесивним суфіксом *-ин*. Менш імовірно пояснення ойконіма *Нігиня* як фонетично вторинної форми від діал. *Кнігиня (*Княгиня*; пор., наприклад, гідронім *Княгиня* в бас. Дністра; Івано-Франківськ. обл.; СГУ: 255) з огляду на поширення назв із основою *Кнігин-* на території Прикарпаття, пор. ойконіми *Кнігинин* (Івано-Франківськ. обл.), *Кнігиничі* (Львівськ. обл. [41: 118–119]).

9. Назви поселень на *-ани* / *-яни* сформувалися переважно способом онімізації відповідних апелятивів на позначення людей за певними особливостями місцевості, на якій вони оселилися [5: 65], наприклад: *Бужани* < *бужани* ‘мешканці на берегах р. Буг’, *Добрівляни* < *Дубровляни* < *дубровляни* ‘мешканці в діброві (дуброві)’. Серед ойконімів із формантами *-ани* / *-яни* представлені й інші утворення: 1) відкатоїконімні деривати на зразок *Тисьменичани* < *тисьменичани* ‘вихідці з Тисьмениці’; 2) назви, мотивовані апелятивами на позначення людей, що вийшли (переселилися) з певного регіону, як-от *Подояни* < *подояни* ‘мешканці Поділля або вихідці з Поділля’. На території Вінниччини й подільських районів Хмельниччини зафіксовано переважно ойконіми на *-ани* / *-яни*, що похідні від апелятивів на позначення людей за природними особливостями місцевості свого оселення.

Нагоряни (Могилів-Подільськ. р-н Вінницьк. обл.). Ойконім відомий із 1680 р. (<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/z7503/A005?rf7571=2343>), у XIX ст. — *Nagórzany* (SG IV: 875). В основі назви — апелятив *нагоряни* ‘мешканці на горі, у горбистій місцевості’. Поселення розташоване на стрімких берегах Дністра (SG IV: 875). Ідентичні назви засвідчені в різних регіонах України (АТУ 2012: 507).

Ставчани (Новоушицьк. р-н Хмельницьк. обл.). Найранішу письмову згадку про цю назву датовано першою половиною XV ст.: *Staffczani*, 1442 р. (Михайл. 2003: 234). Ойконім мотивовано апелятивом *ставчани* ‘поселенці в місцевості зі ставками’ або ‘люди, які мешкають біля ставка’ [39: 435; 42: 52], пор. назви нп *Заставки*, *Ставище* в різних регіонах Хмельниччини (АТУ 1987: 301, 303).

Найпродуктивнішими структурно-словотвірними типами в системі ойконімів досліджуваної території є утворення з присвійним суфіксом *-ів-к-а*, ойконіми, похідні від групових назв мешканців із формантами *-ів-ц-і*, *-ин-ц-і*.

Ойконіми з первісно складним суфіксом *-ів-к-а*, за винятком назв на зразок *Березівка*, *Яблунівка*, дослідники вважають відантропонімними дериватами [19: 466]. Твірні основи таких назв мотивовані різними особливими іменами (християнського походження чи їхніми народнорозмовними варіантами), наприклад: *Антонівка* на Хмельниччині < *Антон*, *Андрушівка* на Вінниччині < *Андруш* < *Андрій*; прізвиськами, наприклад:

Баранівка на Хмельниччині < *Баран*, *Бубнівка* на Вінниччині < *Бубон* / *Бубен*. У досліджуваному регіоні назви цієї моделі відзначені в історичних джерелах, починаючи з XV ст. Особливо цікавими для дослідника є ойконіми на *-ів-к-а* з твірними антропонімами-прізвищами.

Гибалівка (Шаргородськ. р-н Вінницьк. обл.). Назва поселення відома з кінця XVI ст. (ІМСВнц.: 719). Упродовж наступних періодів її структура не зазнала змін: *Гибалевка*, 1799 р. (ТОПГ: 222), *Hibalówka*, 1882 р. (SG III: 69), *Гибаловка*, 1901 р. (Мельн.: 69). Ойконім похідний від антропоніма **Гибало* < псл. **gybadlo* (ЭССЯ 7: 216), пор. споріднені назви: укр. (закарпатськ.) прізвище *Гибалов* (1773 р.) < *гибатися* [46: 143], пол. ім'я *Gibadlo* (Rymut I: 230), похідні ойконіми: блр. *Гибайловичи* в колишній Мінській губ., рос. *Гибалова* на Смоленщині, а також блр. *Гибалы* в колишній Могильовській губ. (RGN II: 349).

Колодіївка (Кам'янець-Подільськ. р-н Хмельницьк. обл.). У такій формі ойконім уперше засвідчено на початку XVII ст.: *Kołodziejowka*, 1615 р. (Крик. 2011: 248). Назву пояснюють як утворення від особового імені *Колодій* [39: 235], пор. ст.-рос. антропонім *Колодѣй* (1564 р.) < псл. **kolodějъ* (ЭССЯ 10: 145).

Виникнення назв поселень із формантами *-ів-ц-і*, *-ин-ц-і* пов'язують із періодом Київської Русі. В історичних джерелах XIV–XV ст. вони становлять уже цілком сформовану ойконімну модель [6: 319]. Назви з формантами *-ів-ц-і*, *-ин-ц-і* деякі дослідники вважають відпатронімними, тобто такими, що безпосередньо похідні від імені батька якоїсь особи [3: 91; 6: 319; 16: 89; 20: 19, 29; 39: 76, 78; 40: 11–12]. Однак кваліфікація ойконімів на *-ів-ц-і*, *-ин-ц-і* як відпатронімних дериватів некоректна, оскільки патронім — утворення від імені або прізвища батька, а відпатронімний ойконім — назва поселення, пов'язана з ім'ям батька (предка), що колись проживав у цій місцевості, наприклад: *Глібовичі*, *Путятичі* [31: 32]. Отже, ойконіми з формантами *-ів-ц-і*, *-ин-ц-і* — назви, що постали способом онімізації відповідних апелятивів на позначення людей, які мешкали в поселеннях, названих ім'ям першозасновника [22: 14], або ж вихідців із певного поселення. На території Вінниччини й Хмельниччини такі назви відомі з XIV–XV ст. Протягом наступних періодів їхня кількість зростає, що зумовлено, очевидно, активними процесами заселення Подільського регіону. Важливо відзначити, що деякі з них зазнали згодом впливу продуктивної словотвірної моделі із суфіксом *-ів-к-а* й зберегли таку форму до сьогодні, наприклад: ойконім *Льківка* (Вінницьк. р-н Вінницьк. обл.). Уперше цю назву відзначено в 1613 р. як *Пkowce* (Крик. 2008: 271).

Курилівці (Жмеринськ. р-н Вінницьк. обл.). Першу письмову згадку про ойконім датовано 1443 р. — *Curilowcze* (Михайл. 2004: 264). Назву виводили від апелятива *курулівці* < *курули* 'місце, де промисловим способом добували дьоготь' або від імені першопоселенця *Курила* [1: 92]. З огляду на первісне значення форманта *-ів-ц-і* назва поселення *Курилівці* — результат онімізації апелятива *курулівці* < **Курилів* (-ове) < антропоніма *Курило* (власник поселення; SG IV: 942), пор. укр. прізвище *Курило* (Редьк. 1: 653).

Мервинці (Могилів-Подільськ. р-н Вінницьк. обл.). Перша письмова фіксація цієї назви сягає початку XVII ст: *Mierzwince*, 1616–1618 рр. (Крик. 2008: 240). В основі ойконіма — катойконім *мервинці* ‘вихідці з нп Мервин’. Ідеться про с. *Мервин* Оратівського р-ну Вінницької обл.

Митківці (Летичівськ. р-н Хмельницьк. обл.). Назва поселення відома з 1493 р. у формі *Mythcowcze* [39: 313]. М.М. Торчинський і Н.М. Торчинська трактують ойконім як посесивне утворення, пов’язуючи його з антропонімом *Митко* [39: 313]. Однак від антропоніма *Митко* постав би ойконім *Митків* (-ова, -ове). З огляду на це в основі назви *Митківці* вбачаємо апелятив *митківці* < *Митків (-ова, -ове) < антропоніма *Митко*, пор. споріднену пол. особову назву *Мутко* (Rymut II: 130).

Почапинці (Чемеровецьк. р-н Хмельницьк. обл.). В історичних джерелах ойконім відомий, починаючи з першої половини XV ст.: *Почапынці*, 1430 р. [39: 382]. М.М. Торчинський і Н.М. Торчинська виводять назву безпосередньо від антропоніма *Почап* [39: 382]. Проте, як уже йшлося вище, назви поселень на *-ів-ц-і*, *-ин-ц-і* пов’язані з апелятивами, тому ойконім *Почапинці* вважаємо онімізованою формою катойконіма *почапинці* < нп *Почапи* або *Почапин* (пор. ойконіми *Почапи* (Волинь і Львівщина), *Почапин* на Київщині; АТП 1947: 825) < антропоніма *Почапа, пор. споріднену пол. особову назву *Росзарпа* (Rymut II: 259).

Лінгвістичний аналіз ойконімії сучасних Вінницької та Хмельницької областей у межах давнього Поділля із залученням свідчень історичних і краєзнавчих джерел дає переконливі підстави для висновку, що зазначені регіони наші предки освоїли в період Середньовіччя. На це вказують усі ті словотвірні типи назв поселень, які характерні для давнозаселених територій: відапелятивні деривати (з топографічною семантикою), утворення з непродуктивним сьогодні індивідуально-присвійним суфіксом *-*ь*, а також посесиви із суфіксами *-ин*, *-ів* (-*ев*, -*ов*), множинні назви з формантами *-ич-і*, *-ани* / *-яни*, утворення із суфіксом *-*ині* > *-иня* та ін. Наведені дериваційні моделі не вичерпують усього переліку ойконімів у досліджуваних регіонах. Тут, крім схарактеризованих, наявні й інші назви, наприклад ті, що виникли способом трансонімізації відповідних мікротопонімів чи гідронімів; пізніші, неприсвійні, утворення з формантом *-ів-к-а*; назви-ідеологеми радянського періоду. Це свідчить про те, що ойконімна система сучасних Вінницької та Хмельницької областей формувалася протягом тривалого періоду, враховуючи етапи переселення й дозаселення з інших регіонів України в XVI–XVII ст. внаслідок часткового знелюднення цих територій під час татарських набігів.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- Арм. — Армяне в Україні. Карта. Б. м. і р.
 АТП — Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 року. Видання перше. Київ, 1947.
 АТУ 1987 — Українська РСР. Адміністративно-територіальний устрій на 1 січня 1987 року. Київ, 1987.

- АТУ 2012 — Україна: Адміністративно-територіальний устрій (станом на 1 січня 2012 р.). Київ, 2012.
- АЮЗР — Архив Юго-Западной России, издаваемый Временною комиссиею для разбора древних актов, высочайше учрежденную при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Киев, 1859–1914. Ч. I–VIII.
- Вітков. — Вітковський В.М., Шибалова С.В. Гнівань. Літературно-документальне видання. Вінниця, 2018.
- Волости — Волости и важнейшие селения европейской России. По данным обследования, проведенного статистическими учреждениями Министерства Внутренних Дел, по поручению Статистического Совета. Вып. III. Губернии Малороссийские и Юго-Западные. Санкт-Петербург, 1885.
- ГКУ — Вавричин М. Генеральна карта України Гійома Левассера де Боплана 1648 р. *Вавричин М. Відтворення України: історія, картографія, краєзнавство, біографістика*. Упоряд. Н. Паславська, Н. Халак. Львів, 2012. С. 180–222.
- Данил. — Данилюк О.К. Словник народних географічних термінів Волині. Луцьк, 1997.
- Докум. БВ — Документи Брацлавського воєводства 1566–1606 років. Упоряд. М. Крикун, О. Піддубняк. Львів, 2008.
- ЕІУ — Енциклопедія історії України. Голова редкол. В.А. Смолій. Київ, 2003–2013. Т. 1–10.
- Електронний ресурс: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/z7503/A005?rf7571=2343>
- ЕСЛГНПР — Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі. Відп. ред. О.С. Стрижак. Київ, 1985.
- ЕСУМ — Етимологічний словник української мови: У 7 т. За ред. О.С. Мельничука. Київ, 1982–2012. Т. 1–6–.
- ЕУ — Енциклопедія українознавства. Гол. ред. В. Кубійович. Перевидання в Україні. Львів, 1993–2003. Т. 1–11.
- Заим. — Заимов Й. Български именник. София, 1977.
- ІМСВнц. — Історія міст і сіл Української РСР: в 26 т. Вінницька область. Київ, 1972.
- ІМСХ — Історія міст і сіл Хмельниччини (за працями Ю.Й. Сіцинського і М.І. Теодоровича). Навч. посібник. Упоряд. Тимошук О. Хмельницький, 2011.
- ІМСХм. — Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Хмельницька область. Київ, 1971.
- Крик. 2008 — Крикун М. Брацлавське воєводство у XVI–XVIII століттях: Статті і матеріали. Львів, 2008.
- Крик. 2011 — Крикун М. Кількість і структура поселень Подільського воєводства в першій половині XVII століття. *Крикун М. Подільське воєводство у XV–XVIII століттях. Статті і матеріали*. Львів, 2011. С. 155–330.
- Крик. 2012 — Крикун М. Документи про участь шляхти Брацлавського воєводства в Барській конфедерації. *Крикун М. Воєводства Правобережної України у XVI–XVIII століттях: Статті і матеріали*. Львів, 2012. С. 358–409.
- Крик. 2015 — Крикун М. Документи Комісарського суду Подільського воєводства 1678–1679 років. Львів, 2015.
- Лич. — Личук С.В. Словник народних географічних назв Івано-Франківщини. Івано-Франківськ, 2018.
- Мар. — Марусенко Т.А. Матеріали к словарю украинских географических апеллятивов (названия рельефов). *Полесье (Лингвистика. Археология. Топонимика)*. Отв. ред. Н.И. Толстой, В.В. Мартынов. Москва, 1968. С. 206–255.
- Михайл. 2003 — Михайловський В. Населені пункти Західного Поділля та Подільського воєводства (1402–1444 рр.) у світлі королівських, великокнязівських та старостинських документів. *Історико-географічні дослідження в Україні: Зб. наук. праць*. Відп. ред. М.Ф. Дмитрієнко. Київ, 2003. Ч. 6. С. 213–239.

- Михайл. 2004 — Михайловський В. Надання земельної власності у Подільському воєводстві за панування Владислава III (1434–1444). *Український археографічний щорічник. Нова серія*. Голова редкол. П. Сохань. Київ; Нью-Йорк, 2004. Вип. 8/9. С. 227–265.
- ММУВнц. — Малі міста України. Вінницька область: бібліографічний показчик. Уклад.: Д.О. Мироненко, С.М. Кайнова, О.В. Углова. Київ, 2016.
- ОАНС — Общий алфавит наименованиям селений, находящихся под запрещением от 1829 по 1865 год. Санкт-Петербург, 1867.
- Похил. — Сказания о населенных местностях Киевской губернии или статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах, находящихся в пределах губернии. Собр. Л. Похилевич. Біла Церква, 2005.
- Редьк. — Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ: у 2-х т. Львів, 2007.
- СГУ — Словник гідронімів України. Ред. кол.: А.П. Непокупний, К.К. Цілуйко, О.С. Стрижак. Київ, 1979.
- ССУМ — Словник староукраїнської мови XIV–XV століть. Ред. Л.Л. Гумецька, І.М. Керницький. Київ, 1977–1978. Т. 1–2.
- ТОПГ — Топографічний опис Подільської губернії 1799 р. Вінницький, Ямпільський, Брацлавський повіти. За ред. Легуна Ю.В. Вінниця, 2017.
- Труды — Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета. Вып. 9: Приходы и церкви Подольской епархии. Под ред. Е. Сецинского. Каменець-Подольск, 1901.
- ЭСБМ — Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Гал. рэд. Г.А. Цыхун. Мінск, 1978–2010. Т. 1–13.
- ЭССЯ — Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд. Под ред. О.Н. Трубачева, А.Ф. Журавлева, Ж.Ж. Варбот. Москва, 1974–2018. Вып. 1–41—.
- Bezljaj LM №7 — Bezljaj F. Etimološki slovar slovenskega jezika. Ljubljana, 1977–2007. Kn. I–V.
— Lietuvos Metrika. Kn. 7 (1506–1539). Parengė J. Jarienė, L. Karalius, D. Antanavičius. Vilnius, 2011.
- Pałaski RGN — Pałaski K. Szkice i poszukiwania historyczne. Serya trzecia. Kraków, 1906.
— Russisches geographisches Namenbuch. Begr. von M. Vasmer. Wiesbaden, 1962–1981. Bd. I–X.
- Rymut — Rymut K. Nazwiska polaków. Słownik historyczno-etymologiczny. Kraków, 1999–2001. T. I–II.
- SG — Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Warszawa, 1880–1902. T. I–XV.
- Źdz. — Źródła dziejowe. Wyd. A. Jabłonowski. Warszawa, 1876–1915. T. I–XXIV.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк М. Через віхи історії. Вінниця, 2006. Ч. I.
2. Безлай Ф. Назвотворчий процес у словенській мові. *Повідомлення Української ономастичної комісії*. Відп. ред. К.К. Цілуйко. Київ, 1967. Вип. 4. С. 11–14.
3. Бучко Д.Г. Українські топоніми на *-івці, -инці* в XIV–XV ст. *Питання історії української мови*. Відп. ред. Л.Л. Гумецька. Київ, 1970. С. 88–101.
4. Бучко Д.Г. Надзбручанські топоніми на *-івці, -инці*. *Питання сучасної ономастики: Доповіді та повідомлення IV Республіканської ономастичної конференції (1–4 жовтня, Одеса)*. Київ, 1976. С. 216–223.
5. Бучко Д. До проблеми ойконімів України на *-ани (-яни)*. *Acta onomastica*. 2008. R. 2. С. 60–70.
6. Бучко Д. Аналіз ойконімії конкретного регіону крізь призму номінації (на матеріалі ойконімії Тернопільщини). *Prace Komisji językoznawczej* [Poznańskie towarzystwo przyjaciół nauk. Wydział filologiczno-filozoficzny. Komisja językoznawcza]. T. 56: Miasto w perspektywie onomastyki i historii. Pod red. J. Sarnowskiej-Gieffing i M. Graf. Poznań, 2010. S. 315–324.

7. Васильев В.Л. Архаическая топонимия Новгородской земли (Древнеславянские де-антропонимные образования). Великий Новгород, 2005.
8. Вербич С.О. Ойконімікон України: минуле й сьогодення (на матеріалі Тернопільщини). *Мовознавство*. 2016. №1. С. 31–54.
9. Вербич С.О. Назви поселень Чернівецьчини: історико-етимологічний словник. Чернівці, 2019.
10. Винокур І.О. Історія лісостепового Подністров'я та Південного Побужжя (від кам'яного віку до середньовіччя). Київ — Одеса, 1975.
11. Винокур І.С. Формування і розвиток східнослов'янського етносу на Поділлі і Волині у I тис. н. е. *Матеріали XI Подільської історико-краєзнавчої конференції*. Кам'янець-Подільський, 2004. С. 33–38.
12. Григорієв Н.Я. Поділля. Географічно-історичний нарис (репринтне видання). Кам'янець-Подільський, 2003.
13. Грушевський М. Барское старство. Исторические очерки (XV–XVIII в.). Киев, 1894.
14. Гумецька Л.Л. З приводу імені Гостята в Новгородській берестяній грамоті № 9. *Друга республіканська ономастична нарада: Тези доп.* Київ, 1962. С. 165–166.
15. Дашкевич Я. Україна і Схід. Упоряд. Г. Сварник, А. Фелонюк. Львів, 2016.
16. Дика Л.Л. Ойконіми Вінниччини, мотивовані слов'янськими особовими іменами. *Студії з ономастики та етимології*. 2007. Відп. ред. В.П. Шульгач. Київ, 2007. С. 86–97.
17. Дика Л.Л. Лексико-словотвірна характеристика ойконімічної системи Барщини XV–XX ст. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. наук. праць*. Гол. ред. М.Є. Скиба. Хмельницький, 2013. Вип. 6. Ч. 2. С. 114–124.
18. Железняк І.М. Київський топонімікон. Київ, 2013.
19. Карпенко Ю.А. Топонимическая реконструкция географии и географическая реконструкция топонимии. *Actes du XIe Congres international des Sciences onomastiques* (Sofia, 28.VI–04.VI.1972). Sofia, 1974. T. 1. С. 465–473.
20. Карпенко Ю.О. Топоніміка гірських районів Чернівецької області. Конспект лекцій. Чернівці, 1964.
21. Козлова Р.И. Античная этнонимия: Ворáвои, 'Аворáктј, Воробскои. *Студії з ономастики та етимології*. 2014. Відп. ред. В.П. Шульгач. Київ, 2014. С. 26–45.
22. Кордуба М. Що нам кажуть назви осель? Львів, 1938.
23. Купчинський О.А. З історіографії найдавніших українських і слов'янських топонімів та деякі завдання їх дослідження в Україні. *Купчинський О.А. Вибрані статті та матеріали*. Т. 1: *Студії з історії української мови та ойконімії*. Львів, 2011. С. 131–151.
24. Лучик В.В. Етимологічний словник топонімів України. Київ, 2014.
25. Малаков Д.В. По Брацлавщине (от Винницы до Тульчина). Москва, 1982.
26. Малаков Д. Минувшина Немирова. Київ, 2008.
27. Мароевич Р. Методологические вопросы реконструкции древнеславянских топонимов. *Вопросы языкознания*. 1997. № 3. С. 76–78.
28. Мельник В.Ф. Мій любий край, моє Поділля. Вінниця, 2012.
29. Наулко В.І., Перковський А.Л. Етнічна історія Поділля. *Поділля: історико-географічне дослідження*. Артюх Л.Ф., Галушок В.Г., Балтарович З.Є. та ін. Київ, 1994. С. 34–62.
30. Нерознак В.П. Названия древнерусских городов. Москва, 1983.
31. Німчук В.В. Українська ономастична термінологія (проект). *Повідомлення Української ономастичної комісії*. Відп. ред. К.К. Цілуйко. Київ, 1966. Вип. 1. С. 24–43.
32. Откупщиков Ю.В. К истокам слова. Рассказы о науке этимологии. 2-е изд., испр. и доп. Москва, 1973.
33. Приходнюк О.М. Слов'яни на Поділлі (VI–VII ст. н. е.). Київ, 1975.
34. Рибак І.В. Хмельниччина від найдавнішого часу до сьогодення: Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2002.
35. Римут К. Происхождение параллелизма *-owic-* / *-ic-* в западнославянских патронимических формах. *Rymut K. Szkiec onomastyczne i historycznojęzykowe*. Kraków, 2003. С. 72–77.
36. Роспонд С. Структура и стратиграфия древнерусских топонимов. *Восточнославянская ономастика*. Отв. ред. А.В. Суперанская. Москва, 1972. С. 9–89.

37. Селищев А.М. Труды по русскому языкознанию. Язык и общество. Т. 1. Язык и общество. Сост. Б.А. Успенский, О.В. Никитин. Москва, 2003.
38. Таранец С.В. Подолье. Традиционная культура и повседневная жизнь русских старообрядцев в XX — начале XXI веков: Альбом. Отв. ред. Г.В. Боряк. Киев, 2016.
39. Торчинська Н.М., Торчинський М.М. Словник власних географічних назв Хмельницької області. Хмельницький, 2008.
40. Худаш М. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відапелятивних антропонімів). Львів, 2004.
41. Худаш М.Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (відапелятивні утворення). Львів, 2006.
42. Царалунга І. Українські топоніми на *-ани (-яни)*. Хмельницький, 2007.
43. Царенко С. Вінницька спадщина Ольговичів і нащадків чернігівського дворянства: структура княжого господарства за щойно виявленими пам'ятниками писемності, археології й топоніміки. *Скарбниця української культури: Зб. наук. праць*. Голова редкол. О.Б. Коваленко. Чернігів, 2017. С. 157–159.
44. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся (Красназнавчий словник — від найдавніших часів до 1914 року). Вінніпег, 1984. Т. 1.
45. Цілуйко К.К. Спільні проблеми топоніміки і діалектології. *Праці XI Республіканської діалектологічної наради*. Відп. ред. Ф.Т. Жилко. Київ, 1965. С. 51–58.
46. Чучка П.П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. Львів, 2005.
47. Чучка П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. Ужгород, 2011.
48. Шкробот П., Слободянюк П. Кременна (Кременна). Історико-етнографічний нарис. Тернопіль, 2017.
49. Шульгач В.П. Праслов'янський гідронімний фонд (фрагмент реконструкції). Київ, 1998.
50. Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. Київ, 2008. Ч. I.
51. Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. Київ, 2015. Ч. II.
52. Laskowski R. Kontynuanty prasłowiańskiego przyrostka **-ynji* w języku polskim. *Język polski*. 1962. T. 27. Z. 3. S. 171–187.
53. Milewski T. Dwa ujęcia problem granic prasłowiańskiego obszaru językowego. *Rocznik Slawistyczny*. 1960. T. XXI. Cz. 1. S. 41–76.
54. Rzetelska-Feleszko E. Związki i różnice językowe na obszarze Pomorske-Wielkopolskim w świetle nazw miejscowych. *Onomastica*. 1989. R. XXXIII. S. 5–30.
55. Rzetelska-Feleszko E. Nazwy miejscowe. *Polskie nazwy własne: encyclopedia*. Warszawa; Kraków, 1998. S. 191–230.
56. Sędzik W. Z problematyki prasłowiańskich kompozytów: *Studia z językoznawstwa słowiańskiego*. Pod red. F. Sławskiego, H. Mieczkowskiej. Kraków, 1995. S. 191–194.

LEGEND

- Арм. — Armenians in Ukraine. Map.
- АТП — Ukrainian SSR. Administrative and territorial submission for the 1st spring of 1946. (1947). Kyiv.
- АТУ 1987 — Ukrainian SSR. Administrative and territorial submission on January 1, 1987. (1987). Kyiv.
- АТУ 2012 — Ukrain: Administrative and territorial submission on January 1, 2012. (2012). Kyiv.
- АЮЗР — Archive of South-Western Russia, published by the Commission for the Analysis of Ancient Acts, imperially established under the Governor-General of Kyiv, Podolsk and Volyn. Vol. I–VIII. (1859–1914). Kyiv.
- Вітков. — Vitkovskiy, V.M., Shybalova, S.V. Hnivan. Literary and documentary edition. (2018). Vinnytsia.
- Волости — Districts and the most important settlements of European Russia. According to a survey carried out by the statistical offices of the Ministry of Internal Affairs, on behalf of the Statistical Council. Issue III. Provinces of Little Russia and South-West. (1885). St. Petersburg.

- ГКУ — Vavrychyn, M. General map of Ukraine by Guillaume Levasser de Beauplan in 1648. *Vavrychyn M. Reproduction of Ukraine: history, cartography, locallore, biography*. Paslavska, N., Khalak, N. (Eds.). (2012). Lviv. P. 180–222.
- Данил. — Danyliuk, O.K. Dictionary of Volyn folk geographical terms. (1997). Lutsk.
- Докум. БВ — Documents of the Bratslav Province of 1566–1606. Krykun, M., Piddubniak, O. (Eds.). (2008). Lviv.
- ЕІУ — Encyclopedia of the History of Ukraine. Smolii, V.A. (Ed.). Vol. 1–10. (2003 – 2013). Kyiv.
- Електронний ресурс: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/z7503/A005?rf7571=2343>
- ЕСЛГНПР — Etymological dictionary of chronicle geographical names of Southern Russia. Stryzhak, O.S. (Ed.). (1985). Kyiv.
- ЕСУМ — Etymological dictionary of the Ukrainian language: in 7 vol. (1982–2012). Melnychuk, O.S. (Ed.). Vol. 1–6–. Kyiv.
- ЕУ — Encyclopedia of Ukrainian Studies. (1993–2003). Kubiiovych, V. (Ed.). Vol. 1–11. Lviv.
- Заим. — Zaymov, Y. (1977). Bulgarian noun. Sofia.
- ІМСВнц. — History of towns and villages of the Ukrainian SSR: in 26 v. Vinnytsia region. (1972). Kyiv.
- ІМСХ — History of towns and villages of Khmelnytsky region (according to the works of Yu.Y. Sitsynskyi, M.I. Teodorovych). Tutorial. (2011). Tymoshchuk, O. (Ed.). Khmelnytskyi.
- ІМСХм. — History of towns and villages of the Ukrainian SSR: in 26 vol. Khmelnytskyi region, (1971). Kyiv.
- Крик. 2008 — Krykun M. Bratslav Province of XVI–XVIII centuries: Articles and materials. (2008). Lviv.
- Крик. 2011 — Krykun, M. (2011). The number and structure of settlements in the Podolsk Province in the first half of the XVII century. *Krykun, M. Podolsk region in the XV–XVIII centuries. Articles and materials*. P. 155–330. Lviv.
- Крик. 2012 — Krykun, M. (2012). Documents on the participation of the nobility of the Bratslav Province in the Bar Confederation. *Krykun, M. Right-bank Ukrainian provinces in the XVI–XVIII centuries: Articles and materials*. P. 358–409. Lviv.
- Крик. 2015 — Krykun, M. (2015). Documents of the Commissioner’s Court of the Podolsk Province of 1678–1679. Lviv.
- Лич. — Lychuk, S.V. (2018). Dictionary of folk geographical names of Ivano-Frankivsk region. Ivano-Frankivsk.
- Мар. — Marusenko, T.A. (1968). Materials for the dictionary of Ukrainian geographical appellatives (names of reliefs). *Polesie (Linguistics. Archeology. Toponymy)*. Tolstoi, N.I., Martynov, V.V. (Eds.). P. 206–255. Moscow.
- Михайл. 2003 — Mykhailovskyi, V. (2003). Settlements of Western Podillya and Podil Voivodeship (1402–1444) in the light of royal, grand ducal and ancient documents. *Historical and geographical research in Ukraine: Collection of scientific works*. Dmytriienko, M.F. (Eds.). Part 6. P. 213–239. Kyiv.
- Михайл. 2004 — Mykhailovskyi, V. (2004). Granting land ownership in the Podolsk Province during the reign of Vladislav III (1434–1444). *Ukrainian Archaeographic Yearbook. New series*. Sohan, P. (Ed.). Issue 8/9. P. 227–265. Kyiv, New York.
- ММУВнц. — Myronenko, D.O., Kainova, S.M., Uhlova, O.V. (Eds.). (2016). Small towns of Ukraine. Vinnytsia region: bibliographic index. Kyiv.
- ОАНС — The general alphabet for the names of the villages that are prohibited from 1829 to 1865. (1867). St. Petersburg.
- Похил. — Legends about the populated areas of the Kiev province or statistical, historical and church notes about all villages, villages located within the province. (2005). Pokhilevich, L. (Ed.). [Reprint]. Bila Tserkva.
- Редьк. — Redko, Yu. (2007). Dictionary of modern Ukrainian surnames: in 2 vol. Lviv.

- СГУ — Nepokupnyi, A.P., Tsiluiko, K.K., Stryzhak, O.S. (Eds.). (1979). Dictionary of hydronyms of Ukraine. Kyiv.
- ССУМ — Dictionary of the Old Ukrainian language of the XIV–XVI centuries. (1977–1978). Humetska, L.L., Kernytskyi, I.M. Vol. 1–2. Kyiv.
- ТОПГ — Lehun, Yu.V. (Ed.). (2017). Topographic description of Podolsk province in 1799. Vinnytsia, Yampil, Bratslav Provinces. Vinnytsia.
- Труды — Setinsky, E. (Ed.). (1901). Proceedings of the Podolsk Diocesan Historical and Statistical Committee. Issue 9: Parishes and Churches of the Podolsk Diocese. Kamianets-Podilsk.
- ЭСБМ — Cihun, G.A. (Ed.). (1978–2010). Etymological dictionary of the Belarusian language. Vol. 1–13. Minsk.
- ЭССЯ — Trubachev, O.N., Zhuravlev, A.F., Warbot, J.J. (Eds.). (1974–2018). Etymological Dictionary of Slavic Languages: Proto-Slavic Lexical Fund. Issue 1–41–. Moscow.
- Bezljaj — Bezljaj, F. (1977–2007). Etimološki slovar slovenskega jezika. Kn. I–V. Ljubljana.
- LM №7 — Lietuvos Metrika. Kn. 7 (1506–1539). (2011). Parengė J. Jarienė, L. Karalius, D. Antanavičius. Vilnius.
- Pułaski — Pułaski, K. (1906). Szkice i poszukiwania historyczne. Serya trzecia. Kraków.
- RGN — Russisches geographisches Namenbuch. (1962–1981). Begr. von M. Vasmer. Bd. I–X. Wiesbaden.
- Rymut — Rymut, K. (1999–2001). Nazwiska polaków. Słownik historyczno-etymologiczny. T. I–II. Kraków.
- SG — Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. (1880–1902). T. I–XV. Warszawa.
- Ѕdz. — Ѕródła dziejowe. (1876–1915). Wyd. A. Jabłonowski. T. I–XXIV. Warszawa.

REFERENCES

1. Antoniuk, M. (2006). Through the stages of history. Part I. Vinnytsia (in Ukr.).
2. Bezljaj, F. (1967). Name-making process in the Slovenian language. *Report of the Ukrainian Onomastic Commission*, 4, P. 11–14. Kyiv (in Ukr.).
3. Buchko, D.H. (1970). Ukrainian toponyms on *-ivtsi*, *-intsy* in the XIV–XV centuries. *Questions of the history of the Ukrainian language*. P. 88–101. Kyiv (in Ukr.).
4. Buchko, D.H. (1976). Nadzbruchany toponyms on *-ivtsi*, *-intsy*. *Issues of modern onomastics: Reports and announcements of the IV Republican Onomastic Conference* (October 1–4, Odessa). P. 216–223. Kyiv (in Ukr.).
5. Buchko, D. (2008). To the problem of oikonyms of Ukraine on *-any* (*-yany*). *Acta onomastica*, 2, 60–70 (in Ukr.).
6. Buchko, D. (2010). Analysis of the oikonymy of a particular region through the prism of nomination (based on the oikonymy of Ternopil region). *Prace Komisji językoznawczej [Poznańskie towarzystwo przyjaciół nauk. Wydział filologiczno-filozoficzny. Komisja językoznawcza]*. Vol. 56: Miasto w perspektywie onomastyki i historii. S. 315–324. Poznań (in Ukr.).
7. Vasiliev, V.L. (2005). Archaic toponymy of the Novgorod land (Old Slavic deanthroponymic formations). *Velikiy Novgorod* (in Rus.).
8. Verbych, S.O. (2016). Oikonimicon of Ukraine: past and present (based on Ternopil region). *Linguistics*, 1, 31–54 (in Ukr.).
9. Verbych, S.O. (2019). Names of settlements of Chernivtsi region: historical and etymological dictionary. Chernivtsi (in Ukr.).
10. Vynokur, I.O. (1975). History of the forest-steppe Transnistria and Southern Pobuzhye (from the Stone Age to the Middle Ages). Kyiv; Odessa (in Ukr.).
11. Vynokur, I.O. (2004). Formation and development of the East Slavic ethnos in Podillia and Volhynia in the I millennium BC. *Materials of the XI Podolsk historical and local lore conference*. P. 33–38. Kamenets-Podolsky (in Ukr.).
12. Hryhoriiv, N.Ya. (2003). Podillya. Geographical-historical essay (reprint). Kamenets-Podolskyi (in Ukr.).
13. Hrushevskyi, M. (1894). Bar prefecture. Historical sketches (XV–XVIII centuries). Kyiv (in Rus.).
14. Humetska, L.L. (1962). Name of the Hostiata in the Novgorod birch-bark deed № 9. *Second Republican Onomastic Meeting: Abstracts*. P. 165–166. Kyiv (in Ukr.).

15. Dashkevych, Ya. (2016). Ukraine and the East. Lviv (in Ukr.).
16. Dyka, L.L. (2007). Vinnytsia oikonyms, motivated by Slavic personal names. *Studies in onomastics and etymology. 2007*. P. 86–97. Kyiv (in Ukr.).
17. Dyka, L.L. (2013). Lexical and word-forming characteristics of the oikonomic system of Barshchyna of the XV–XX centuries. *Actual problems of philology and translation studies: a collection of scientific works*. Issue 6. Part 2. P. 114–124. Khmelnytskyi (in Ukr.).
18. Zheliezniak, I.M. (2013). Kyiv toponymicon. Kyiv (in Ukr.).
19. Karpenko, Yu.A. (1974). Toponymic reconstruction of geography and geographical reconstruction of toponymy. *Actes du XIe Congres international des Sciences onomastiques* (Sofia, 28.VI–04.VI.1972). Vol. 1. P. 465–473. Sofia (in Rus.).
20. Karpenko, Yu.A. (1964). Toponymy of mountain areas of Chernivtsi region. Lecture notes. Chernivtsi (in Ukr.).
21. Kozlova, R.Y. (2014). Ancient ethnonymy: Βοράνοι, Ἀβοράκη, Βορούσκοι. *Studies in onomastics and etymology. 2014*. P. 26–45. Kyiv (in Rus.).
22. Korduba, M. (1938). What do the names of the houses tell us? Lviv (in Ukr.).
23. Kupchynskiy, O.A. (2011). Historiography of the oldest Ukrainian and Slavic toponyms and some tasks of their research in Ukraine. *Kupchynskiy, O.A. Selected articles and materials. Vol. 1: Studies in the history of the Ukrainian language and oikonomy*. P. 131–151. Lviv (in Ukr.).
24. Luchyk, V.V. (2014). Etymological dictionary of toponyms of Ukraine. Kyiv (in Ukr.).
25. Malakov, D.V. (1982). In Bratslav region (from Vinnitsa to Tulchin). Moscow (in Rus.).
26. Malakov, D. (2008). Nemirov's past. Kyiv (in Ukr.).
27. Maroevich, R. (1997). Methodology for the reconstruction of Old Slavic place names. *Questions of linguistics*, 3, 76–78 (in Rus.).
28. Melnyk, V.F. (2012). My dear land, my Podillya. Vinnytsia (in Ukr.).
29. Naulko, V.I., Perkovskiy, A.L. (1994). Ethnic history of Podillya. *Podillya: historical and geographical research*. P. 34–62. Kyiv (in Ukr.).
30. Neroznak, V.P. (1983). The names of ancient Russian cities. Moscow (in Rus.).
31. Nimchuk, V.V. (1966). Ukrainian onomastic terminology (project). *Report of the Ukrainian Onomastic Commission*, 1, 24–43. Kyiv (in Ukr.).
32. Otkupshchikov, Yu.V. (1973). To the origins of the word. Stories about the science of etymology. Moscow (in Rus.).
33. Prykhodniuk, O.M. (1975). Slavs in Podillia (VI–VII centuries AD). Kyiv (in Ukr.).
34. Rybak, I.V. (2002). Khmelnytsky region from ancient times to the present: A textbook. Kame-nets-Podolskyi (in Ukr.).
35. Rymut, K. (2003). The origin of parallelism *-owic-* / *-ic-* in West Slavic patronymic forms. *Rymut, K. Szkice onomastyczne i historycznojęzykowe*. P. 72–77. Krakow (in Rus.).
36. Rospond, S. (1972). Structure and stratigraphy of Old Russian toponyms. *East Slavic onomastics*. P. 9–89. Moscow (in Rus.).
37. Selishchev, A.M. (2003). Works on Russian linguistics. Language and Society. Vol. 1. Language and society. Moscow (in Rus.).
38. Taranets, S.V. (2016). Podillia. Traditional culture and everyday life of Russian Old Believers in the XX — early XXI centuries: Album. Kyiv (in Rus.).
39. Torchynska, N.M., Torchynskiy, M.M. (2008). Dictionary of proper geographical names of Khmelnytsky region. Khmelnytskyi (in Ukr.).
40. Khudash, M. (2004). Ukrainian Carpathian and Prycarpathian names of settlements (formations from appellative anthroponyms). Lviv (in Ukr.).
41. Khudash, M.L. (2006). Ukrainian Carpathian and Prycarpathian names of settlements (appellate formations). Lviv (in Ukr.).
42. Tsaralunha, I. (2007). Ukrainian toponyms on *-any* (*-yany*). Khmelnytskyi (in Ukr.).
43. Tsarenko, S. (2017). Vinnytsia heritage of Olhovichs and descendants of the Chernihiv nobility: the structure of the prince's economy according to the newly discovered monuments of writing, archeology and toponymy. *Treasury of Ukrainian culture: Collection of scientific works*. P. 157–159. Chernihiv (in Ukr.).
44. Tsynkalovskyi, O. (1984). Old Volyn and Volyn Polissya (Local History Dictionary — from ancient times to 1914). Vol. 1. Winnipeg (in Ukr.).
45. Tsiluiko, K.K. (1965). Common problems of toponymy and dialectology. *Proceedings of the XI Republican Dialectological Conference*. P. 51–58. Kyiv (in Ukr.).

46. Chuchka, P.P. (2005). Surnames of Transcarpathian Ukrainians: Historical and etymological dictionary. Lviv (in Ukr.).
47. Chuchka, P. (2011). Slavic personal names of Ukrainians: historical and etymological dictionary. Uzhhorod (in Ukr.).
48. Shkrobot, P., Slobodianuk, P. (2017). Kreminna (Kremenna). Historical and ethnographic essay. Ternopil (in Ukr.).
49. Shulhach, V.P. (1998). Proto-Slavic hydronymic fund (fragment of reconstruction). Kyiv (in Ukr.).
50. Shulhach, V.P. (2008). Essays on Proto-Slavic Anthroponymy. I. Kyiv (in Ukr.).
51. Shulhach, V.P. (2015). Essays on Proto-Slavic Anthroponymy. II. Kyiv (in Ukr.).
52. Laskowski, R. (1962). Kontynuanty prasłowiańskiego przyrostka *-ynji w języku polskim. *Język polski*. T. 27. Z. 3. S. 171–187 (in Pol.).
53. Milewski, T. (1960). Dwa ujęcia problem granic prasłowiańskiego obszaru językowego. *Rocznik Slawistyczny*. T. XXI. Cz. 1. S. 41–76 (in Pol.).
54. Rzetelska-Feleszko, E. (1989). Związki i różnice językowe na obszarze Pomorske-Wielkopolskim w świetle nazw miejscowych. *Onomastica*, XXXIII, 5–30 (in Pol.).
55. Rzetelska-Feleszko, E. (1998). Nazwy miejscowe. *Polskie nazwy własne: encyclopedia*. S. 191–230. Warszawa; Kraków (in Pol.).
56. Sędzik, W. (1995). Z problematyki prasłowiańskich kompozytów: Studia z językoznawstwa słowiańskiego. S. 191–194. Kraków (in Pol.).

Sviatoslav Verbych, Doctor of philological sciences,
Senior Researcher of Department of History of Ukrainian Language and Onomastics
of Institute of Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukrainian
4 Hrushevskoho St., Kyiv 01001, Ukraine
E-mail: sviatoverb@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4671-1898>

FORMATION OF THE OIKONYM SYSTEM IN ARCHAIC REGIONS OF UKRAINE (ON THE EXAMPLE OF THE SETTLEMENT NAMES OF MODERN VINNYCHCHYNA AND KHMELNYCHCHYNA)

The research of the history of a particular region involves the study of the history of its settlement, which is manifested in the names of settlements. Thus, oikonyms as linguistic phenomena contain linguistic, as well as historical, geographical and ethnographic information. They can be found out using the help of special onomastic studies. Historical and etymological research of the names of villages, settlements, cities, towns is one of the priority tasks not only of Ukrainian or Slavic, but also of world onomastics in general. The names of settlements provide different periods of history of that time in other regions, accumulate extremely diverse information about the peculiarities of the development of a particular area, namely: the ethnic composition of the first settlers, the specialty of their material and spiritual culture, the characteristic features of topographic objects called by the corresponding oikonyms. Of fundamental importance for the formation of the oikonymicon of a certain region is time and with the help of its settlement. As you know, Podolsk land belongs to the long-developed regions of man. A review of the history of this region shows that the formation of a system of settlement names within the modern Vinnytsia and Khmelnytsky regions, which are the main part of the historical Podillya, dates back to ancient times, at least the ancient Ukrainian period. This is indicated primarily by the specific word-forming structure of local oikonyms and the nature of their creative bases. The ancient settlements of these areas, the names of which were formed on Ukrainian soil, include such, for example, *Bershad*, *Brailiv*, *Bratslav*, *Vinnytsia*, *Kopaihorod*, *Tyvriv* (Vinnytsia region), *Velyka Yaromyrka* (initially *Yaromyrka*), *Volochysk* (initially *Volochyshcha*), *Dobrohoshcha*, *Zhvansets*, *Kytaihorod*, *Medzhybizh*, *Smotrych* (Khmelnytsky region) and other. The article focuses on the peculiarities of the formation of the oikonymicon of Podillya within the modern Vinnytsia and Khmelnytsky regions, analyzes the main structural and derivational types of names of settlements in these regions, found that the characteristic feature of oikonyms of the studied areas is the presence of many names the ancient nature of the settlement of these areas.

Keywords: *appellation, anthroponym, history of Podillya, oikonym, oikonym system, word-forming model.*